

MUJIKA Luis Maria. *Barne ibilerak* (1985-1996).

Hiria argit. 2001 urtea, 381 or.

Pello OTXOTeko

Lirika arloan, urte batzuk bere aztarnarik izan gabe pasa ditugunean, berriro ere datorkigu Luis Mari Mujika lan berri batekin. Azken urteetako uzta oparoa, sei poema liburu, "Barne Ibilera" izeneko bilduman aurkezten digu. Bilduma honetan, hain zuzen ere, 1985. urtetik 1996. urtera bitartean eginiko poema guztiak aurkituko ditugu sei liburutan banatuta.

Luis Mari Mujika ez da hasiberria zeregin honetan. Aspaldian poesia izan da bere espresio biderik oparoena. Beregan sortzetikoa duen joera hau, oraingoan elementu gogoetatsuekin datorkigu, jakituria ematen duen begirada pausakor eta izpiritu baretuaz.

Ibilbide luzea egin digu Mujikak bere hasierako une haletatik. Berak utzitako lorratzean estilo eta norabide anitzak nabariak dira. Sinbolismoa maite zuen hasierako urteetan, poesia soziala ere landu du eta tarteka-marteka surrealismoaren belazean txango jori bezain interesgarriak egin ditu. Baina azkenaldi honetan, existentzialismo sakon eta indartsuan murgildurik ageri zaigu. Metaforak eta hitz jokoak maite dituen poeta, ez da batere kikildu poesia kontzeptualaren estrata malkartsuetan barrena abiatzeko.

Lehenengo liburuan poema existentzialak nagusi dira. Bizi-beharra daraman garrasia klarki nabari zaio poetari. Gaiak errekkurrenteak dira: patua, heriotza, halabeharra, etorkizunaren ziurgabetasuna,... Baina konstantea beti tonuaren kutsu existentzial garratza da, Unamunoren "*Del sentimiento trágico de la vida*" dakarkigu gogora bere poemien lerro askotan. Etsipenaren ideia argiro begi-distakoa

da poetaren barne elkarrizketa etengabea, eta bizitzaren zentzurik eza azaleratzen da bere sentimenduetan "jalotzaren etsipena" aldarrikatuz, Cloran berbera ariko balitzalgu bezala. Hau guzti honen adibidea:

"Hortzak hetsita ta ukabilak estu
dagit etengabe borroka gaitza,
egun dudana bihar ez balitza
ene patuak ez luke etsimendu."

Hemen amorrua eta ez-onartze sentimendua ederki suma dezakegu. Edota beste hau:

"Existenziaren harietara jaitsiko naiz,
izanaren kiribiloetan nahasiko,
bizia, laua ordez, matazatsua da,
zeharbidetan ibilki bizi-beharrari
maratila berriak jotzen nabil,
behin jalota ezin gibelerako bidea egin."

Espresiobide gisara adiera bisemikoak eta sinestesiak maiz aurkituko ditugu. Era berean, ebokazio somatikoak barne-mindura adierazteko eta kontrarioen arteko dialektika adierazpen tresna modura erabiliko du. Hala ere, negatibotasunaren gandua atal honetako prismaren beira ilunduko duen arren, naturan eta beronen kontenplazioan salbamenarentzako bide bat egon daitekeela ikusiko du.

Bigarren poema liburua, Blas de Oterori eskainia da. Hau ere garbiri existentsialista da baina beste tonu batean. Aire filosofiko eta teologikoa lerro bakoitzaren zirrikituetatik lurrintzen da. Gogoetak nagusi dira, eta aurrekoaren jarraiera logiko bezala iristen zaigu. Itaun edo zalantza joerak nabariagoak dira, gure aurrean azaltzen zaigunari helburu edota zentzua bilatu nahirik. Horrelako lerroak ediren ditzakegu:

"Bizia ederra da
baina susmo absurdoetan jalgitzen da
nora joan ez dakien trenaren antzean, "

Eta horrelakoak:

"...
'Suntsi ezazu gogoeta oro

hutsunera amil zintezke eta',
baina hik egiari bere gunea eskaini nahi diok."

Edota honelako galde-erantzun labur bezain sakonak, erritmoz eta musikaltatez beteak:

"Ene nekea
Herri gaitz honen bakea.
Ene etsipena?
Oraindik lotu ez dena.
Ene antsia?
Amestu dudan guztia."

"*Biraolariaren otoitza*" bezalako poema indartsuak ere topa ditzakegu:

"Ez zaitut ulertzen hor gurutzean
izan nahirik arima-erosle
-zure graziak zertara datozte?-,
salba gura nauzu derrigorrean.

Errezo bortitza dut ezpainetan:
'Arren, utz nazazu izaten libre
-aberats ordez jarrailzea pobre-
beti nire ezaren jabe naitean...'

Arimak ez du izan nahi nerabe,
norberea atzi -besteena ukatu-,
nahiz gertatu norberentzat kalte.

Bai, nirea laga -zurea hartuz-
aberatsagoa izan naiteke,
ta, hala ere, nik ez horren damu."

Bilduma hau osatzen duen hirugarren liburuan antitesiak sarri nabarmenduko dira sakoneko kontzeptuekin dialektika berezia sortuz (*ezereza/osotasuna, hutsa/betea, izana/ezizana, bizitza/heriotza, e.a.*), modu honetan esparru teologiko eta filosofikoa lantzen ditu aurrekoa legez gal gogorrek jorratu: iragana, izatea, heriotza, existentzia,... Horretaz gain, edertasuna gorailpatzeko ere abaguneak baditu.

Bide-gurutzea —hirugarren poema liburu honi izenburua ematen dion hitz gakoa— eta bide-gurutzearen zalantza baieztatzerari isten da:

"Ez zait axola hutsaltasuna,
 hirietako metro, estrata,
 eskaparate, dendetan
 lehiatuko naiz gauzen ahultasuna maitatzen.
 Poeta gauzen hurbilean bizi da,
 Ezagutzen ditu hutsuneak
 -baina leihoak irekitzen ditu
 ortzimuga hedatuagoak bilatuz-."

Eta aurrerago ere, bide-gurutze zalantzakor horren garrantzia azpimarratzen du. Efimeroaren eta hutsaltasunaren halabeharra identitatea osatzeko, eta modu honetan, infinituaren eta eternoaren ezkaratza begiz jotzeko.

Hutsa/osoa, ezkortasuna/baikortasuna, ahanztura/oroimena, hitz jokoak edonon, bitasuna, eta bien elkar topoa dialektika gisa erabilia:

"Itzulerak egin behar ditut
 ezkortasunetik baikortasunera,
 eza hitz altuz, konfiantzaz
 -aldi iheskorra
 unearen betirauneaz-
 estali behar irudi fidakaltzen haraindi,
 eraikuntza osoa lortu
 ahanztura ahuletatik harantz.
 Istant hutsalari argazkia ateratzea
 izana garatzea da,
 Ingurunearen poesia landatzea da."

Hutsa, hutsunea eta tarte-gunea gisako kontzeptuak esplizitoki zein inplizituki azaldu ohi dira:

"Oroarekin amets egin
 eta huts izan,
 ezarekin amets egin
 eta osoarekin topatu
 -orain sumatzen dut eza oroa zela,
 eta osoa hutsa-
 Horrela nabilazu ezarekin zamaturik,
 osoa hutsez betea zeharo..."

Eta ostarte betegarriak, lerro sakonak, Mujikak aldika eskaintzen dizkigunak:

"Errautsak?

Horiek ez-oharkizunak dira.

Arratsari lainoak kendu dizkiot,

Berriro ortzia garden jarri da,

biluts bilakatu

gauaren katilura isuriko den oro;

itzalaren beste aldera

liluraren beroa-behatuaren misterioa-,

izana ez dago alargun,

gauza batek bestea alboan,

eta denak eskutik

kantu berri eginda.

Gauzakiak gauaren bestaldera irauli dira."

Aurreko lerroak poema baten bukaerakoak dira. Dударik gabe, galdera indartsuen uhinetan zabunkaturik hausnarketa sakonetara bultzatzen gaitu, eta sor dakigukuen barne-zirrara ez litzateke izpiritueltasun mistiko baten sentimenduetatik oso urrun egongo. Zenbait lerrotan gainera, José Ángel Valenteren antzeko ñabardurak topa ditzakegu. Nire ustez, oso eskergarriak barne-izatearen astinketa eragiteko.

Ezagumena, logosa eta arrazola arrago berezian biltzen ditu:

"Ezagumena solnean,

gauza guztiak erasoz,

ene zentzuak erroan

hitzez lehertzera datoz."

Ahurretan hau dena uztarturik ondorio hauetara eramaten gaitu, alegia, "*Sentio ergo sum*" izeneko poemara, kontzeptuen aldetik, liburuan aurkitzen den poema interesgarrienetakoa baita, eta Descartes-en *cogito*-a zalantzan jartzera ere iristen delarik. Eta ez zailo arrazoirik falta, izan ere, gai filosofiko sakona den hau, hots, pentsamendu elektronikoa edo birtuala gizatiarra den ala ez, eta gaur egun puri-purian eztabaldagal dena, lerro batzuetan zirriborratzen digu. Brian Aldiss eta Philip K. Dick-en ametsak bertan behera uzten ditu, eta Wittgenstein berbera baillitzan logosa eta arrazola arbuizatzen ditu ("arrazola ez da bidea/ deus biltzeko tiaz."). Modu honetan, erreallitatea atxikitzeko gizakiarenak propio diren eta arrazoetik at dauden pertzeptiorako beste ballabideak gorai patuz. Turing-en planteamendu guztiak deuseztu egiten ditu sentimenei leku pribilegiatua ematu.

nez eta sentimenduak izatearen ohorezko aulkian jarriaz, alegia, izateko nahitaezkoa baita sentitzea. Are gehiago, Mujikarentzat sentitzea, informazioa jaso eta kudeatzea, hau da, logosa, baina askoz ere *conditio* beharrezkoagoa da *ergo sum* ondoriora iristeko. Hausnarketa bikaina arrazola "Jainko" modura jartzen duen mendebaldeko gizarte teknokratiko honetan.

Sentio ergo sum

"Norantza noake
gauzak ezagutu gurariz,
gauzak ezin gorde
-ezta goza ere-
sentimen ahaltsuez baizik,
zentzuak on dire.

Sentitua hertsil
behar dut -arrazoiak ezer
ez da atzemangarri-
eros-a da, bai!
gizakion zentzunel esker
adimen-oinarri.

Zerbait naiz sentituz,
logosaren bidez, ordea,
jasoa erdi-huts
-edo eta biluz,-
arrazola ez da bidea
deus biltzeko taluz."

Izatea eta existentzia, pentsatzea eta informazioa prozesatzea baino gehiago da eta hala baleztatzen digu "hitzak", Mujikaren "hitzak", poetak ezagupenaren garraiatzaile baino sentimenen Igoztzaile bihurtzen dituenean.

Aldarrikapen honetan Dick-en *Nexus*-a dirudi bere etorkizunari buruz galdezka. Hemen, poeta ari da izatearen erreplikante modura, naturaren materia berezia bihurtu den izaki honen ezpainetatik uni- bertsoaren huts handiari eta ezereza zundagaitzari itaunka.

Bildumaren laugarren atala edo poema liburua Nafarroako lurren gorazarrea da. Poema betegarriak eta magikotasunez jantziak dira. Sumatzen da Mujika paisajezalea dela, eta paisajeak bere hitzetan bizi propioa hartzen dutela dirudi. Hauetako batzuek izaera telurikoa

dutela esatera ere ausartuko nintzateke, eta tarteka zipriztin bereziak harrapa daitezke, Mujikan joera xamanikoa sortuko ballitzan (Castanedaren lagun ezkutua ote?). Dena den, errealitatearen prismaz, poeta modu intimista baten bidez hurbiltzen zaio naturari, sentibera-tasunak ematen duen xalotasuna eta begiradaren *tendresse* ho-rrekin.

Horrelako lerroak eskaintzen dizkigu:

"Materia mutua da, lurra hutsik dago,
baina hutsak ertzak aseta dauzka."

Edo holakoak:

"Arrastia odoletan,
eguzkiak urre gorri
(nola ez da erre bertan?),
ortzi guztia oskorri,
niregana heldutako
sua ez bedi hain gorri!"

Beste poematan, Whitman ariko ballitzaigu sentitzen dugu:

"Arroka behatuz azkengabetasuna,
arbolen arima kantatuz
Infinitoaren hatsa atzematen dut,
eta zelai eta alor bakoitzaren distantzian
batasuna lortzen dut
-materiak baitan duen batasun lehendikoa-."

Bosgarren poema liburua emakumeari kantu bat da. Maitasunari buruzko bariazioak dira ia denak. Maitasunak Minotauro ezezagun baten labirintoan sartzen du poeta, eta zalantzas jantzirik, ez daki Ariadnaren presentzia labirintoko irteera eskuratuko diona izango den, ala, aitzitik, Ariadna horrek labirintoaren gunera amilduko duen Minotauro bera den.

Amodioaren bilaketa labirintikoetan, honelako galderak topatzen ditugu:

"Nahiz urrun izan
hitz hauetara
behin heldu zinan,
orduz gerora

ez al zaude nigan,
ausaz, gustura?"

Eta gogoetarako uneak ere bai:

"Amodioaren Jainkoak kapritxo ugari du,
mendiaren kiribiloetan galtzen diren estrata bihurriek
ortzi ekaiztsuan sorpresa dute."

"...Ametsen oharkabezian
ilusioaren uhartetara igo nintzen
atsegin-une guztiak urte osokoak bailiran
gau bakar baten esparruan atzeman nituen,
denbora lipar batean heldu,
ene existentziaren oroa gau batean bildu."

Baina gehienak amodioaren gorlapamenak dira:

"Zu arrosa bazera
ni lore-adarra,
biok txurten bat-beran
kokatuko gara."

"Nik hala uste eta
eternitate bat atzeman nahi izan dut
zure ezpainen ederrean,
zure sabel zuriaren sekretua..."

"Zure bakardadearen ortura sartuta
jainkosa ebanesente bezala
alderoka ikusi zintudan"

"Zurekin egon nahi izan nuen
ispiluan atsedean hartzen duen imajina bezala,
zure hitz eta mugimendu bakoltza nire aldarte egin,
Istantetik harantz zurekin egon,
muga hutsalik ez ezarri amodioari."

Maitasunaren samina ere poema goxoetan erakutsiko digu:

"Baratze horretan
lore bat zegoen,
galdezka ari nauzu
oraindik bertan den,
baratze horretan
arrosa bat lehen,

Jadanik ez eta
samina dut gallen!”

Seigarren eta azken poema liburuak Irun Hiria Saria irabazi zuen 1996. urtean. Poema liburu hau benetan lan sakona da, eta erabat xamurra ez izan arren irakurtzeko ez da oso gogorra egiten. Bere tonuagatik, aldiz, oso hurbila eta atsegina suertatzen zaigu. Alpatzekoa da “*Adiskide baten kaskezurrari*” poema, zeinak *Hamlet*-en eszena famatua gogorarazten digun, honela, galdera sakonetan beste bide batzuen bitartez murgiltzen gara; eta era berean, alpatzekoak dira soneto neurritik kanpo (atal honetan gehienak soneto neurrian baltaude) azaltzen diren poemak, hausnarketa interesgarrietara baidaramatzate. Hauetako bat:

“HITZAREN oldea primitiboa da,
iturburu lehenengoetan emana,
kantabehar genesikoetan eraikia.”

Hemen, Hegel ez bezala, Mujikak ez du HITZA “izatearen egoitza” gisara ikusten, izatearen moldatzaile eta iturburu aurrenekoetatik sortutako elementua baizik.

Hitza, hizkuntza eta euskararen aldeko mezuak bestalde, nonahi daude, eta poetak, irtenbide edota askabide gisara ikusi eta sumatzen ditu:

“Poemaren sare onirikoan lotu gura nituzke
hitzak eta haltzak
-hotsak eta hatzak-,
sonetoaren harian iraultza ozen egin
euskarak eskainiriko soin primigenioan.”

Beraz, altxa, esnatu eta abia gaitezen golarri eutsiz. Poetak dloskun modura:

“Egona loaldi lirrikotik esnatzen da
oharmena, behingoz, poesia itzul dadin.”

“...Ze poesiak ahalbide nabar eta askeak ditu
ederraz xorginduta dagoenean.”

Luis Mari Mujikaren “*Barne Ibilerak*” liburuan, osotasuna zedarrizatzen ari den, edo salatzen ari den, poeta idoro dugu. Eta osotasunaren zedarrizatze honetan, poetak bere zentzuak erabiltzen ditu,

eta zentzu hauek erreklamatzeko dituzten bere burua uler, aurki eta koka dezan, ametsetako ez-jakitearen zentzumenak, errealitate hau den amets betean.

Zentzu hauek dena lotzen dute, elkarrekikotasuna eta sinestesia tresna hutsak izateari uzten diote munduaren arnaste adostua diren deskripzio zehatzetan eraldatzeko. Antzekoa zioen Paul Valéry-k: *Poeman, gauzak eta izaki ezagunak bere balore eta izaerak aldatzen dute. Batzuei besteen izenez izendatzen zaizkie, musketan bildurik, erresonante harmonikoetan bihurturik. Unibertso poetikoa, horrela definiturik, analogia anitzak aurkezten ditu ametsaren mundua suposa dezakegun horren bitartez. Eta poetaren zeregina aurkitzen ez den ahots hori, bere burua entzuten ez duen ahots hori, aurkitu eta jasotzean datza. Hau guztia, umiltasun horren iturritik benetako jakituria isurtzen dela konturatuta:*

*“Voici parler une Sagesse
et sommer cette auguste Voix
qui se connaît quant elle somme
n’être plus la voix de personne
tant que des ondes et des bois”*

Erabat merezi du liburu hau arretaz begiratzea. Sorpresa gustagarria jasoko duzulakoan nago irakurle. Horretaz gain, Antton Mendizabalek, liburu honetarako espreski eginiko irudiak aurkituko dituzu. Beraz, ikusmena zein gogoeta kitzikatuko dizkizun gozagarriak ageriko zaizkizu liburu honetako orrialdeak zabaltzen dituzunean. Ez dut uste testamentu baten aurrean gaudenik, baina bai ondare sakona utzi nahi duen eta utziko digun bilduma garrantzitsu eta interesgarri baten aurrean.